

בבלי וזרפיד

חפשיית וקצונית, שנפרים בה סמני חצפת-הילדות של המדע החדש. הם אינם נרתעים גם מרמוס בגלים את הקדשים המקבלים — ומובן מאליו, כי דבריהם מלאי-העזות מצאו אזנים קשובות בערב-רב של משכילי הדורות החדשים והפרועים. עם השתנות היחס אל הערך המחלט והתכן של כתבי-הקדש התחילו הפרשנים להתיחס גם אל הצורה שלהם בחרות יתרה. אחרי חכמי אמות-העולם החרו-החזיקו גם חכמי-ישראל במערב ועל התקונים אשר הכניחו בדת ישראל הוסיפו תקונים בתורת ישראל. די להזכיר בזה את תקוני-המקרא של גרץ, אשר לא תמיד היו מצלחים ביותר (למשל, תקון הפסוק: "יזל מים מדלייו וכו'"), או את ההגהות (Randglossen) של ארנולד ארליך, או כמו שקרא לעצמו בעברית: שבתי אבן-בודד, מחבר ספר "מקרא כפשוטו". וגם במזרח אירופה קמו מתקנים ממתקנים שונים (אברהם קרוכמל, איש-נעמי וסיעתם). על-כף-פנים למתקני-הכתובים היהודים היה חוש מסיים לגבי רוח הלשון העברית, זה שחסר לגמרי לתיאולוגים הנוצרים החדשים, מורי, הברית הישנה באוניברסיטות ובבתי-מדרש לכהנים שבמערב אירופה ובאמריקה. אבל דוקא מפני חלשת ידיעתם בלשון העברית לא הכירו המלמדים האלה את כל הפעור שבדבר, בשעה שבאו לתקן ולשנות את הכתובים ולהוסיף עליהם כפי העולה על רוחם. הם לא הרגישו את כל עמקה והקפה של שאלת לשון כתבי-הקדש, אף כי הקדישו את כל עבודת חייהם להגיע עד תכונתה, מבלתי הדעת הפכו את, הברית הישנה לעיר פרוצה, כי ראו את עצמם — ולמעמים בלי יסוד — מעין בני-בית בבנין העתיק והנהדר ונהגו בו כאדם העושה בתוך שלו. במקום המדע האביקטיבי באה כאן, שמחת-היצירה

ספרים חדשים בבקרת-המקרא

מדע-המקרא (בלשון או"ה): מדע הברית הישנה) הוא נהר שאינו פוסק. מי יוכל למנות את כל הפרושים לכתבי-הקדש, שנכתבו על-ידי חכמי ישראל ועל-ידי חכמי אמות-העולם? ועדין נשאר דברי הכתוב סתומים וחתומים במדה מרבה. — גם במדע הזה אפשר להכיר את תמורות העתים והזמנים. חכמי האמות במחצית הראשונה למאה הקודמת היו נוהגים עוד קדשה בכתבי-הקדש ובנוסחאותיהם, כנפי רוח-הקדש לא סרו עוד לגמרי מספרי הברית, ומתוך-זה נגשו אליהם המלמדים בזירות יתרה, משתדלים לישוב את הפסוקים התמוהים מבלי לתקן ולשנות בלשון הכתוב יותר מן המדה. רק במקום ששבש הלשון בנוסחה המקבלת היה גלוי לעין, היו המלמדים נוטלים להם רשות להכניס שמה תקון קל. שד"ש, שהרבה בימי עלומיו לתקן בלשון כתבי-הקדש נחשב למחלל-קדש, לא רק במחנה היהודים האדוקים בלבד, כיאם גם בחוגי התיאולוגים הנוצרים המשמרים. במחצית השנית של המאה הי"ט חדרה רוח הבקרת החפשיית אל מחקר כתבי-הקדש. רגן חסיר את מסך הקדשה מדברי ימי ישראל העתיק, גרף, קינן, ולהויון נגשו אל התורה באיזמל חד של מנתח מבהק, שאינו נפגע ממלאכתו, וקבעו את הפרשיות בזמן ובתנאי המסבה, גם הראו על הנטיות האישיות המיוחדות של הסוכרים השונים והכניסו את מה שנחשב למעלה מן הטבע אל תחום המציאות הכמשיית. ככה קמה שיטה חדשה במדע המקרא, שיטה, אשר מיסודה בקשו לקבוע בה מסכרים, אף כי היתה כלה בנויה על השערות, שהמלמדים החדשים פרכו אותן במקצה. אחרי התיאולוגים האלה באו האשוריולוגים עם תורה חדשה

ירמיה, לא נמצאו פה ושם מחקולי-מקרא מלמדיהם. — אל הטיחה הזאת שיך גם החכם פולץ (Volz), שאי-אפשר להשלב אותו על הקצוניים שבמבקר-המקרא. המלמד חזו גלה לנו מקדם בספר שכתב על-דבר משה רבנו, כי אין דעתו נוחה מהחקירות החדשות המגלות, כי משה רבנו לא היה ולא נברא במובן היסטורי, והרבה בראיות להוכיח על היותו ההיסטורית של משה. — עכשו זנה את הרבים בספר חשוב זרבי-הכמות למדי: „חקירות על-דבר הנוסחה של ספרי-ירמיה“ (שהוא מבוא רחב ואולי גדול מעקר הספר) לפרושי-ירמיה שלו המוכן לדפוס.

הספר הזה אינו פרי עבודה שטחית. המחבר השתדל למסור לנו פה — כפי מדת האפשרות — מהדורה מתקנת של ספרי-ירמיה בעברית על יסוד השואה מקפת בין כל הנוסחאות הרבות, שמצא בהן חשיבות יתרה. זה הוא בלי שום טקס מסעל כביר מאד, הדורש יגיע רב. ליסוד חקירתו לקח לו יותר מעשרים כתב-יד של ספרי-ירמיה בעברית: כתב-היד הידוע של פטרבורג (עם הנקוד העליון), כתב-היד של קבץ קניקוס (ויבולסס כתב-היד משנת 1106 שהיה בידי ריכליין) ושל קבץ דירוסי. מובן מאליו, כי שנויי הנוסחאות בין כל כתב-היד האלה, שנכתבו כלם על יסוד מכורת-המקרא הקבועה, הם מעטים בכלל ואינם חשובים (על-הרוב ההבדל הוא בכתיבת התבנה באופן מלא או חסר). — מלבד כתב-היד העברים חשונים התרגומים השונים, שלפעמים הם מראים בעליל, כי לפנייהם נמצא הכתוב בלשון אהרת: התרגום היוני העתיק, הנקרא בשם תרגום-השבעים, על-פי הנוסחאות הנדפסות וכתב-היד הרבים שלו; התרגומים היונים המאחרים של עקילס הגר, סומכוס ותאודוטיון (על-פי ה„הקספלה“ הידועה); המאמרים שהובאו מכבר ירמיה בחבורי אבות הכנסייה הנוצרית הראשונים; התרגום הרומי העתיק, התרגום הסורי הנקרא בשם פשיטתא, התרגום הארמי החמשי (המיחס ליונתן בן-עזאי), והתרגום הרומי המאחר,

של חזמן החדש, שהיא מולדה לפרקים בחלום-של-גאוניות. הם הפכו את הנביאים העתיקים לבריות חדשות, כמו שחיו צריכים להיות, יצרו להם מסגרת למפרע, ואחר-כך התחילו לדחוק אל המסגרת הזאת את דברי הכתוב. הכתובים הנוחים למסגרת מדמה זו נקבעו בה תחלה, הכתובים המספקים נדחקו שמה אחרי שנויים וסרוסים בהתאמה לכח היצירה של החוקרים החדשים, והכתובים הסותרים נדחקו בורע בתור הוספות זרות. לגאון-הגאונים בחרהם הפרשנים החדשים נחשב בנהרוד דוהם, שהמליא על-דעתם לגלות עולמות חדשים בפרושי לספרי ישעיה וירמיה, תהלים ואיוב. ואף אמנם עשה גדולות ונצורות: קבע ביד רמה את ה„משקל“ בפסוקים ולשם המשקל מחק והוסיף תבות שלמות, שנה מלים רבות בכתב-הקדש והפך אותן למלים חדשות וברוח דמיונו העז יצר המון גיבים חדשים בספרות העברית העתיקה כיד הבקרת הטובה עליו, גרע פסוקים והוסיף פסוקים ושנה בכלל את לשון כתב-הקדש, כפי שהיא צריכה להיות. מלבד זאת התהלך עם הכתובים כמנהג מורה מנסה עם תלמידים שובבים: הציג ציוני הערכה למזמורי התהלים ומתח עליהם גזר דין האמת המדעית, מזמור אחד זכה לציון „טוב“ (בתור סדוגג ממחה קמץ דוהם בציונים, ואפילו אחד מן המזמורים לא זכה להערכה „מצין“ — כי מדת ההצטינות נמצאה לפי מסקנת דעתו רק לתרגום מרטין לוכר לבד), מזמורים אחדים — לציון „מספיק“, והרב — לציון „פחות ממספיק“ או „גרוע“ — אחרי שבאר לנו המלמד את הקוץ שבהם. ציון „גרוע ביותר“ קבל המזמור העלוב „אשרי תמימי דרך“, שמעולם לא נכתב עוד דבר בלתי-מועיל כמותו על ניר. — מובן, כי הפראות המדעית הזאת צריכה היתה להביא לידי ראקציה ידועה עד כדי „בקרת שיטת בקרת-המקרא החדשה“, ורבים מתלמידי גאוניה-המדע האחרונים התחילו לבקש דרך-תשובה; אבל מכיון שהתרגלו והכבר לגנוג הפקר בלשון כתב-הקדש, שוב לא יכלו למצוא את הגבול ששם המדע טוסק להיות מה שהוא ונהפך למדרש נאה של היחיד, ואפילו המשפחים בחוקרי כתב-הקדש, כמו קורניל, שהוציא לאור מהדורה מדעית של ספרי-יחזקאל וכמר-

* Studien zum Text des Jeremia von D. Paul Volz, Leipzig (Hinrichs) 1920.

המקבל בכניסה הקתולית, של הירונימוס (וולגטה). מתוך כל הנוסחאות השונות הנלה השתדל המחבר להוציא לנו את הצורה הראשונה והעיקרית של ספר-ירמיה. במבוא ורא מטר לנו את מסקנותיו על-דבר אמן הכתיבה של הסופרים העבריים העתיקים, בזמנים הראשונים—(ובכללם אלה שקדמו עוד לתרגום העתיק ביותר—תרגום השבעים), שגרם לידי שגיאות המעתקים, ועל האמן המיוחד שבו תקנו את השגיאות המזדמנות לפנייהם. ככה הוא מזהיר, שהסופרים הראשונים: א) השמיטו דעות קרובות את האותיות 'א' וע' (באקראי, בלי כללים מסוימים); ב) לא דקדקו בכתיבת אות ו', השמיטו אותה לפרקים, או כתבו אותה על גבי התבה, והבאים אחריהם הכניסו אותה לפרקים שלא במקומה; ג) החליטו תדיר את ו' בלי ולהסך; ד) השמיטו את האות ל' בכתיבה ולפרקים כתבו את המלה, לא בלי גרידא והשמיטו גם אותה; ה) החליטו את סדר האותיות, משום שהראשונים השמיטו אותיות ידועות, והאחרונים השליטו אותן אחר-כך שלא במקומן; ו) אהבו לקצר את התבה בכתיבתם, בזה, שהסירו את אותיות הכנויים בטובה, ולפרקים גם אותיות השרש האחרונות, במלים הרהוטות, ועל-ידיה הביאו לפרקים את הבאים אחריהם לידי קלקלה, כי אלה השליטו את התבות המקצרות שלא כהוגן. המעתקים הקדמונים, שלא יכלו לקרא כהלכה מקומות ידועים של כתב-היד הנמצא לפנייהם או שגלו בו שבושים, נהגו קדשה בגרסה המספקה או המשבשה והעתיקו את הדברים כמו שנראו או שנדמו לעין, ואם גם היו זרים להבנתה ולעמדתה: א) הוסיפו בשולי הגליון, מן הצד לדברי-הכתוב, תבות אחרות לבאר את הגרסה הזרה, ולפרקים חיו גם רושמים בשולי הגליון גרסה אחרת שנזדמנה להם בכתב-יד שני; ב) למעמים הוסיפו מן הצד משפטים שלמים בכונה לבאר את דברי הכתוב הסתומים, והווספות האלה הכנסו במשך הזמן על-ידי מעתיקים מאחרים, שלא הכירו את אספן האמת, אל הפנים של הספר; ג) הכניסו כספספ-במעם במקום התבה שלא יכלו לקרוא לגמרי—תבה אחרת הנמצאה שם בקרבת מקום, או שכתבו במקומה תבה הרהוטה בשמוש; ד) רשמו, בתורה מקומות את התבה החסרה

מפעל לשורה, ומגיחים אחרים לא שמו לב לזה והוסיפו אותה מן הצד, ואחרי זמן טעו המעתקים החדשים והכניסו אותה אל הפנים כמלים, מעם במקומה וטעו שלא במקומה; ה) רשמו לפרקים בשולי הגליון את התבה החסרה בצרוף התבה שלפניה או שלאחריה, וכשהשלימו המאחרים בהעקבותיהם את החסרון הזה, טעו והכניסו גם-כן את התבה הנוספת וכתבו אותה כמלים; ו) רשמו למעמים מן הצד מאמר אחר הדומה בענינו למאמר שבא בפנים, ואחר-כך הכניסו המאחרים את המאמר המקביל הזה אל תוך הספר; ז) הכניסו גם תקוני-סופרים במקומות ידועים, מטעמים דתיים או מטעמים אחרים. מובן, כי לא כל הכללים האלה, שקבע המחבר, הם מכרחים ומצוינים מאליהם. למשל, הכלל, כי הסופרים העתיקים השמיטו אותיות ידועות, והבאים אחריהם השליטו אותן על-פי דעתם, הוא מספק מאד, ואם נשתמש בו הלכה למעשה, אנו יכולים באמת לשנות בכל מקום בכתב-הקדש על-פי שקול דעתנו, וכן גם כל מיני התבות והמבטאים שנרשמו מן הצד ונשתרברבו אחר-כך לתוך דברי הספר הם בחזקת ספק, ובכלל אין לנו רשות לזלזל כל-כך בערך המעתקים הקדמונים ולחדשם, כי עשו את מלאכת-הקדש (הרי הם בודאי חשבו את ספרי הנביאים לדברים שבקדשה) בלי ישוב-הדעת, ועל-כפניהם היו מבינים את לשון הכתוב יותר מהסופרים לתיאולוגיה של זמננו. בין הכללים שקבע המחבר נמצאו בודאי מסקנות שהוציא מתקן יחיד בדברי-הכתוב (ועדין התקן כשהוא לעצמו טעון חקירה ובדיקה מרובה), ואחר-כך בא להקיש ממנו על שאר הפסוקים. בשיטה כזו יש תמיד מעין פגול-הגיוני (Circulus), שערכו המדעי אינו מחוץ לכל. נעבור מן הכללים אל הפרטים המסתעפים מהם ונבדוק, אם המדות החדשות, שנוסחת כתב-הקדש נדרשת בהן, מעשירות את ידיעתנו ומועילות הרבה להבנת הכתובים. המחבר מעביר לפנינו שורה שלמה של תקוני-הכתוב בספר-ירמיה; על כל צעד הוא נתקל בגרסה משבשה, לפרקים היא משבשת כשהיא לעצמה, ולפרקים היא מתקנה, אבל סותרת את דברי התרגומים השונים. המחבר מכבד יותר מדי את התרגומים על-פני דברי המקור העברי, שהוא

רואה בו — על יסוד הלכה רוחה בקרב
 האיטלקים הנוצרים — גלגול-צורה של זמן
 מאתר (אף כי דוקא בזמן האחרון התחילו
 העוקרים החדשים להתייחס בכבוד אל גוססת
 המסורה, ונוטה במקומות רבים להכריע
 יותר מן המדה כדברי תרגום השבעים, אפילו
 במקום שיתר התרגומים מסייעים לגוססת
 המסורה העברית. ומוכיחים כי הגרסה
 שלה היא עתיקה מאד. — אבל אין אנו
 רשאים לבוא בתעומות על המחבר על
 פצויהדין שלו, כי אין לו לאדם אלא
 ראות עין-שכלו. נסתמק בזה, שנעבור
 על מקצת תקויר-המקרא הנמצאים בספר
 הזה.

רב המבארים המדעיים החדשים לא רצו
 לקבל את הגרסה (שאין בה לכאורה שום
 זרות): מצטון תפתח הרעה (א, י"ד).
 ארליך הציע לתקן: "תנפת הרעה" על יסוד
 תרגום השבעים וקרב-הענין למחזה הסיר
 הנסוח, — המחבר שלנו מציע תקון חדש:
 מצטון נפתחתי הרעה על כל יושבי
 נארץ. — בפרק ב הגיע המחבר לפסוק ט:
 "לכן עוד אריב אתכם, נאם ה', ואת בני
 בניכם אריב" ומצא בו קשי גדול. הוא
 מחליט, כי הגרסה אינה נכונה כלל (בלתי-
 אפשרית). מה ראה הנביא לגלות לעם
 בהזה, כי אליהם יריב עוד עם בני בניו?
 על-כן הוא מציע גרסה אחרת: "לכן עוד
 אריב אתכם, את בני-אבותיכם אריב,
 נאם ה'" (ע' 6-7). במקום "ירעוך קדקד"
 (ב, ט"ו) הוא מתקן "ירעו וקדרו בזוי", ואת
 המליצה הצחה הזאת הוא מבאר בעצמו:
 "סחדו (מלשון: נפשו ירעה לו — ישעיה, ט"ו,
 ד) — כלומר: סחדו (?) והתאבלו על זאת".
 התקון הזה נעשה כלו מפי הגבורה, כי
 בשום תרגום לא נמצאו סמוכים לדבר!
 במאמר: "איך אשיתך בבנים" (ג, י"ט) הוא
 מתעצם להקשות על דברי הכתוב שלא
 לצורך כלל, ולא נתקררה דעתו עד שתקן:
 "איך אשיתך בגוים" וגם באר לנו, כיצד
 התגלגלו הגוים לבנים בכתובת מעתיקי כתב-
 הקדש הקדמונים. במקום "אכן בגדה אשה
 מרעה" (ג, כ) הוא מציע, כדי להדגיש
 את הדמיון המבטא בפסוק זה, גרסה נפלאה:
 "אך כבגדה שלשה מרעה", ולא חש
 כלל, כי עזב כאן את שמוש לשון כתב-
 הקדש ונכנס — שלא מדעתו — אל תחום לשון

הפיוטים ואל סגנון הקלירי הידוע. במקום
 "שבעות חקות קציר ישמר-לנו" (ה, כ"ד)
 הוא מתקן: "ישביצ חלקות" ומתרגם, חלקות —
 Fluren (רבויו מן חלקה), אף כי אין הוראת
 המלה אלא "כברת-אדמה קצובה". קשי
 מיוחד נמצא במאמר: "ישור נשך יקושים"
 (ה, כ), פשוט, מפני שאין אנו יודעים
 פרוש המלים. המלמד היהודי ד"ר י. נ.
 עפשטיין מצא זה מקרוב בשפה הארמית את
 השרש "כשך" והחליט כי הוראת המלה היא
 "קשר, עניבה", אבל המחבר לא שם לב
 לזה (או שנעלם ממנו הדבר) ומציע תקון
 "ישורו בכחש כיוקשים" (על יסוד הכללים
 שאות ע' נשמטת לפרקים בכתיבה, ואותיות
 יכולות לשנות מקומן וכו'). "ירדו על-
 ידיהם" (ה, ל"א) הוא משנה ל"ירדו
 לקמיה" (!), ולדאבוננו אין הוא מתרגם את
 המבטא אשכנזית, בודאי מפני שהוא חושב,
 כי את העברית הצחה הזאת יבין כל תלמיד
 מאליו. בפרק ו, ב הוא מתקן: "הנה (ומבאר
 שזהו לשון-נקבה מן נזה) מעגבה (begehrte
 בלע"ז) דמיית". במקום "מאש תם" (שם,
 פסוק כ"ט) הוא גורס: תחם אש (ומתרגם
 תחם — glüht ובהו הוא מראה כי אינו בקי
 גדול בגוני השפה העברית) ומשאיר את
 התבות הבאות, "עפרת לשוא", פורחות באויר.
 בפרק ח (אחרי שהרחיק את המחצית השנית
 של פסוק י"ד ואת פסוק ט"ו) הוסיף
 בראשית פסוק ט"ז את המלה "משמים":
 Verväster (!) בלע"ז, עד שיצא אצלו בקרוב:
 "משמים מדן נשמע נחרת סוסיו". בפרק ט
 הוא משנה את לשון הפסוקים ב, ד, ה בלי
 שום יסוד כלל, ומגלה שם, כי אינו מבין
 כהלכה את יחס התרגומים למקור העברי.
 בבאור המבטא "מול בערלה" הוא מתחבט
 ומתקשה ללא-צורך (ע' 78-80) ואחרי כל
 המשא-ומתן הגדול אינו מעלה בידו כלום.
 במקום "לקול תתו המון מים בשמים" (י,
 י"ג) הוא מציע "לקולו יתמהון (!) השמים",
 ומגלה לנו כי "יתמהון" הוא התפעל משרש
 מהה (ע' 80), ורק כשגלה לו המסית פו.
 פהן מליפסיה, מדי עברו על עלי-ההגה,
 את שגיאתו, שנה את ה"התפעל" לקלם
 והפך את השרש ל"תמה" (ע' XXV). בפרק
 י, מסוקי י"ז — י"ח (אספי מארץ כנעתך וכו')
 הוא מציע תקון חדש: "אספי נחץ (באשכנזית:
 ellends) פנעתך, יושבת הארץ, בצררות

העיונים של ילד. אדם כזה יצטרך על העבודה הקשה, שהשקיע המלמד בכל הנוסחאות הרבות שכתב עליהן וטרח טרח רבה כל־כך בלי שיהיה! סכר לעמלו. כי הספר החדש של הפרופסור מולץ, אשר לקח על עצמו את העבודה הקשה לשבת על האבנים של ספר־ירמיה הראשון ולמסור לנו את דברי המהדורה היסודית שלו ככתבה וכלשוונה ולמקרים תאר לנו גם מה היה מראוה של המאמר המשבש בכתב־היד הראשון, ששם נכתבו (בלי שום ספק) המלים צפופות בלי רוח ביניהן, — אינו מוסיף חרבה על הבנת ספר־ירמיה. אלו רצה המחבר להסתפק בדברים שבאמת הם ראויים להשמע, היה יכול להעמיד את הספר על עשיריתו. בכלל כל אפן החקירה המדעית הזאת אינו מוביל ואינו יכול להוביל אל המטרה, היסודות של החקירה הזאת, הקבלת חלקי הסוקים בתמונתם ובמונחם (Parallellismus membro-rum) והמשקל הישירי (ירמיהו הוא בעקרו מ ש ו ר ר — על־פי השקפת דוהם והבאים אחריו), שעל־פיהם היא מתקנת ומסרסת את דברי הכתוב, אינם הק־ברזל, ויש יוצאים מן־הכלל מרבים. ואי־אפשר לדרש מהנביא הקדמון, שילטש את דבריו בהתאמה לנפש היפה והחוש האמנותי — ועל־כל בהתאמה לחוש הלשון העברית — של החוקרים החדשים המטיפים לו לקח בכללי היטי והסגנון העברי. לא זו היא דרך מחקר כתב־הקדש. אולי יבוא יום ומלמדי הנוצרים הרחוקים מלשוך כתב־הקדש ומהבנת רוחו יניחו את העבודה הפרשנית־הלשונית לזרעו של אברהם.

* *

*

אמנם למרשעה לא מצאו עוד המלמדים היחודים העוסקים בפרושי כתב־הקדש את הדרך הישרה, ועדין הם כרוכים בכל אפן מחקרם אחרי מלמדיהם הנוצרים, ולמקרים הם רוצים עוד להחכים אותם באדושיהם החריפים. זה־לא־כבר פרסם הד"ר ה. סוֹרֶצ'יִנְר באשכנזית מחקר חדש משקד

צ'ייה לך, למען לא תמצא. לא שחזר מצין הוא התקון התמוה של הפסוקים, מה לידידי בבית־י וכי (י"א, ט"ו) — מה לך בבית־י לעשות? הַזְבִּיתִי (מל"א, י) אבל זה הוא melnst du באשכנזית), כי הַדְרִים ובשר־קדש יַעֲבְרוּ (באשכנזית führen vorbei) מעליך רעה, או באלה תַעֲזוּ? כמה שגיאות גסות נמצאו כאן (הזמתי במקום הזמות, עם ה־השאלה, ונתחלף לו בצורת־ההפעיל, יַעֲבְרוּ בתור מעֲל־יצא, תַעֲזוּ מלא נו — כלומר, מגזרת נחי ע"ו). מובן, כי הפסוקים האלה הם משבשים, מפני־זה בונתו של המחבר לתקנם היא טובה ורצויה; אבל לעתים קרובות הוא דוחק את־עצמו לשנות את הלשון, במקום שהנוסחה המקבלת היא מספיקה לגמרי, ועל־הרוב הוא בא לקלקל. מה ושם אפשר להכיר בכתיבתו תשוקה יתרה לחדושים, מין שמחת־יצירה לעצמה, לא לשם האמת המדעית. על הדוגמאות האלה יכולים היינו להוסיף עוד כהנה וכהנה, — הרי עברנו עם המחבר רק עד פרק י"א, וגם כאן בררנו רק את הדברים המבוקשים ביותר, ולא הזכרנו כלל את התקונים הקלים, שאינם מעלים ואינם מורידים (למשל — ב, י: כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו"ו) — שנה המחבר: וְלִבְנֵי־קֶדֶר שְׁלַחוּ — בהחליטו, כי כאן חסרה ל'־היחס; אבל שום קורא עברי לא ירגיש זרות בלשון השירית של הכתוב. וכן עשה גם במקומות אחרים. ואולם חושבים אנו למשפט, כי הקיום שהבלטנו כאן יספיקו לנו לשם תמונה פחות או יותר נאמנה של עבודת המלמד הנכבד, והם מראים לנו בעל־ל, כי למרות שקידתו הרבה וזריזותו המדעית ולמרות הפונה הטובה שלו אין הפרופסור מולץ מכשר לכתוב תקונים ל־נוסחת המטרה של ספר־ירמיה קכ"ב גליונות דפוס. אמנם הוא לא הרגיש בזה ובהתמודדות שלא־מדעת (מחמת השמחה היצירתית בכל המצאה, שהכניס אל כתב־הקדש, כאלו הן כלן, מדע; הרי לשון כה"ק היא שפה ממה שאין בה רוח חיים ומתוך־זה היא ראויה לכל מיני נתוחים, הסדרות והרעבות) שנה מה ששנה ותקן מה שתקן, ולא הרגיש כלל, כי השואב בזה מן המקור, ממקור לשון כתב־הקדש, ישתומם על עבודתו המדעית ויראה בה מצין משקד

ביניהם לבין עצמם וגם עם המאמרים המקבילים להם. בלשון או במחשבה בשאר כתבי-הקדש. על-ידי השוואה זו מצא לפיקים את הדרך הישרה לבאר הספר, ומלכוד זאת השתמש בחק הקבלת חלקי הפסוקים, שלא רבים שמים אליו לב, ועל יסוד חק זה שנה לפעמים גם את הפסוקים, ששני הצאיתם נשתבשו. לעצמת זאת לא שם לב למשקל השירי. אמנם נתווד-הבקרת שלו התפשט לכתחלה על הפרטים של ספרא-איוב, אבל הוא לא הסיח את דעתו אפילו רגע מהכלל, משירת איוב בתור שלמות, והוא מאמין, כי גלה את דרך-המחקר המובילה לנסוח הספר תראוי. התוצאות הבטוחות של מחקרו הן: המסקנה, שלא רק חלקים בודדים של וצוח איוב עם חבריו נמסרו לנו בספר שלא במקומם, כי אם בכלל כל חלוקת שירת ספרא-איוב לשיחות בין גבור הספור וחבריו לא יצאה ביטודה מהמשורר בעצמו, כי אם מידי מאסף או מעתיק. והלז לא מצא את השירה בצורה מתקנה ובסדר הגון, כי אם ברצה בצורת קטעים מפוזרים ושונים בהקפם, ואת הקטעים חבר לפי שקול דעתו, וחלק אותם לנואמים שונים לפי ראות עיניו, הסדר שלו אינו הלם כלל, כי למרקים הוא שם פתגם אחד בפי איוב, וכופל אותו ומיחסו במקום אחר לאחד מחבריו. ובמקומות הרבים של הספר, ששם נמצאו משפטים חסרי קשר הגיוני וסותרים זה את זה לפרקים, נמצאו באמת קטעים, שנלקטו מנאומים שונים וחברו יחדו, אף כי לכתחלה לא היה ביניהם שום קשר. על ישר ההנחה הזאת הביא הספר מופתים למאות והמחבר שלנו גלה אותם על יסוד הסתכלות נכונה בנוסחת הספר, הסתכלות שהכניסה חיים ותכן אל החלק היותר גדול של השירה, שהכיל קדם רק פטומי-מלים. להסברת הדבר הזה מבאר לנו המחבר, כי בשעת סודר הקבץ השלישי של כתבי-הקדש, הנקרא בשם כתובים, לא מצאו הסופרים לפנייהם אלא כתב-יד גרועים מאד, על-הרב קטעים בודדים, וחברו אותם עם קטעים אחרים וזרים להם למטרה להיות לכלי שלם כביכול. דוגמאות כאלה נמצאו בספר התהלים במזמורים שהיו מסדרים לפנים על-פי סדר א"ב ורק מעט נשאר בהם מצורתם העקרית, מזמורים אחרים, שנשארה רק התחלתם (מזמור י"ט, א וכו'), וגם בספר

לבקרת ספרא-איוב 1). סוד-יגד הוא מלמד יחודי לאמי, שכבר עסק בוטראה בארץ-ישראל. בודאי ידיעותיו העבריות עולות בהרבה על אותן של המלמדים הנוצרים, ואף-על-פי-כן הוא צרף גלו בשיטת מחקרו, כמוהם גם-הוא מתחם לנוסחת כתבי-הקדש במדת בקרת קצונית, וכמוהם הוא נגש אל הכתוב עם חקים שקבע למטרע, אף כי ערך החקים האלה מוטל צספק גדול, ועל יסוד החקים האלה הוא מתקן את הפסוקים ומשנה מקומם, ולא המיד תקוניו מצלחים ונאותים לרוח השפה. נתווד-הבקרת של ספרא-איוב הזה שערן גם הוא, נתווד-בקרת. נראה, מה שיבו של הספר הזה.

במבוא בגלה המחבר את דעתו, כי מחקר-המקרא של עשרות השנים האחרונות הוסיף פה ושם חדושים חשובים להבנת ספרא-איוב, אבל הנסיונות לקבוע את נוסחת הספר המקורית ואת לשונה המתקנת — זה היסוד העקרי של כל חקירה מסתחת — לא הביאו לידי תוצאות מספיקות ונאמנות. חלקים רבים וחשובים של שירת איוב הם כדברי הספר החתום. הוא מעיד על עצמו, כי עבר על ספרות הפרושים החדשים, שנכתבו לספרא-איוב, ומצא, כי הן כוללת רק באורים מסטיקים חלק קטן של המקומות הקשים; וכמה קושיות נעלמו לגמרי מעיני החוקרים; מחבר הרגום-השבעים, שמלמדים רבים קוו, כי הוא יפיץ אור על גוף הספר, הביש את התקות האלה, והבל על העבודה הקשה והזריזה שהשקיע בו אחד המלמדים (O. Beer). הפרושים החדשים, המצלחים ביותר, עצתם הטובה נאמנה לנו במקומות מעטים מאד, וכמה נסיונות לישוב במקצת את המקומות התמוהים עלו בתוהו גם המחבר בעצמו התקשה מאד בפעם הראשונה, כשנגש לבאר את ספרא-איוב לשומעיו באוניברסיטה. אבל במשך העבודה מצא לו שיטה נכונה במחקר הספר והתחיל להשוות את המאמרים השונים בספרא-איוב

1) Das Buch Hiob, eine kritische Analyse des überlieferten Hiobtextes von Dr. Harry Torczyner. Wien (Löwit) 1920.

שבספר ילמד הקורא להכיר כמה ימי גבו
בספר הנפלא הזה, ימי, שהקודמים לא חשו
בו כלל.

אלה הם דברי המחבר בתקדמותו. בודאי
כי יש בהם טעם, ובכל זאת, אחריהם —
דרכי-מותם. אם באמת גודמנו למעתיק
הקדמון רק קטעים מספר איוב והוא סדר
אותם כדעתו, לא נשאר לנו אלא לחסלים
עם הדבר הזה, כי לעולם לא נוכל למצא
את המהדורה העקרי של הספר, מטבה
משוטה, שאין לנו שום יסוד אחר מלבד
מהדורת-הספר המסורה, ואפילו כשאנו ברוחים
מפניה, מכרחים אנו לשוב אליה תמיד, למצא
בה תשובה על ספקותינו, ובמדה ידועה
תפקידנו דומה לתפקיד איוב בהתעצמותו עם
הגבורה. אין אנחנו יודעים, אם היו המעתיקים
תראשונים בורים גמורים, כמו שמתאר אותם
המחבר; על-כל-שנים היו הם קרובים יותר
לזמן חבור הספר, להם הכל, ומידם אנו
נותנים להם בחזרה, כשאנו באים לבקר את
דבריהם. ואם נשנה את הדברים על יסוד
ההכרה, כי הסופרים העתיקים לא מצאו כלי
מתקן, ונרחיק ללכת בתקונים הרבה יותר מן
המדה הראויה, מן הדברים שהם מתקבלים
על הלב כפשוטו גמורה—הרי נגשש באפלה,
כי אין בכחנו לתפוש את כל האפשרויות
הרבות של המקור הטהור הראשון, אין אנו
יודעים ואין אנו יכולים לדעת, אילו שמה
בחד לו המחבר במקומות שהעלו שם
המעתיקים המאחרים שגיאות הנכרות לעין,
ועל אחת כמה וכמה שאין מן המדה לחטט
במבטאים, שאין הם זרים להבנתנו, ולהמציא
קושיות חדשות שנעלמו מעיני החוקרים
הקודמים. הד"ר סורציניר בטוח, כי בידו
יעלה לחשף את הנוסחה המקורית של ספר-
איוב, כמו שהיתה באמת. ואנו עומדים
ותמהים, בטחה זו מנינן מי יוכל לשבת על
האבנים של יוצר ספר-איוב ולהגיע עד
תכונתו הכללית של ספרו, ואין צריך לאמר —
לעמוד על כל פרטי שירתו! החוקר של
זמננו אינו יכול להעשות שאתן למשורר
הקדמון ביצירתו, — לכל-היותר הוא יכול
למסור לנו את איוב שלו, אבל לגבי זה
הרי הוא שונה דבריו בלשוני-יחיד ונותן לנו
את הספר, כמו שהוא צריך להיות לפר-
טעמו, ומכאן עוד רחוק מאד על הודאיות
הגמורה של המבאר החדש. נעבור-נא אל

משלי בהרבה מקומות (כ"ד, ל, ל"א).
דוגמה כזו נמצאה גם בספר קהלת, אשר
בצורתו המסורה אינו אלא ערבוביה של
רעיונות קטועים, שאי-אפשר להביא בהם
סדר. ואין צריך לאמר, כי מדה זו נמצאה
בשירי-השירים; וגם הנבואות של ישעיהו
וירמיהו, שירת דבורה, ברכת יעקב וברכת
משה — האם אין מה אך ורק קטעים מחברים
באופן מקרי בזמן מאוחר מלבד הקינות,
ששמשו לצורך עבודת אלהים (?), ומסגרות
נמצאו מהן העתקות רבות, אין בכתבי-הקודש
סרק שירה בעל הקף מסים, שנשמר לנו
בסדורו העקרי. ודבר זה מובן מאליו:
הספרים נכתבו אז על עלי גמא (פפירוס),
ומה היה מראה כתבים אשר בימים ההם
מלמדים אותנו כתבי-המספרים בשפה
הארמית, שנחגלו לפני זמן קצר. מלקט
ספר-איוב, שחי דורות אחדים אחרי המחבר
הראשון, לא מצא לפניו אלא קרע-עלים.
ואפילו אם נאמר, כי נכתב ספר-איוב לכתחלה
על קלף (ודבר זה מספק מאד, מכיון שלא
שמש הספר לצרכי עבודת אלהים), הנה
בודאי היו הסופרים מקמצים בזמנים ההם
הרבה בחמד היקר הזה, והמעתיק המאחר
מצא רק גלילים כתובים באותיות צפופות
ואכולי שיהומן והיה אובד-עצות. כשגודמן
למעתיק ספור המעשה (כמו שני הפרקים
הראשונים והפרק האחרון של איוב) לא
התקשה בהעתקתו ובסדורו, ומסר אותו לנו
במהדורה מתקנה למדי. אבל אי קטעים
השיריים שנחגלו לידו, כי לא הבין
אותם כלל ועשה בהם מה שעשה, העלה
טעיות על גבי טעיות וחבר את הקטעים
בערבוביה משנה, שנה את מקומות הפסוקים
כפי ראות עיניו, ולא זו בלבד, אלא
שקטעים קטנים מספר איוב נחגלו לספרים
אחרים אצל המעתיקים, ונשתרבבו בתחלים
ובמשלי. — עבודת המבאר המדעי היא אפוא
לחציב את גבולות הקטעים השונים שצרף
אותם המעתיק לכלי שלם, ואחרי שיגמור את
הדבר בכריסוב, יניח בזה יסוד למחקר
הבטוח של ספר איוב. במשך שנתים גחן
המחבר את מסקנותיו הראשונות ונוכח כי
הן צודקות, אם גם מה שיש ה"כרה לשנות
פרטים ידועים. הנחות הבקרת שלו, שהיא
מוסר לקהל הרחב בספר הזה, לא עלו
במחשבה להרוס, כי-אם לבנות. מהחצצה

ממסמונים" (שם, פסוק כ"א) — צריך להיות בודאי, ויחששו כמסמונים, וזרעיה ממסלי, ב. ד. כי הגרסה המקבלת מוסרת לנו תמונה יותר חזקה ומתאימה יותר למצב רוחו של הנאום, אין המחבר רוצה להכיר, אף כי בכלל הוא מרבה בתביעות-שמנות מהמעתיק וראשון העלוב. בפרק ד הוא הולך ומסרט את סדר הפסוקים ומרחיק פסוקים אחדים מגוף הספר. בפסוק י"ט הוא מתקן, לשיטתו — אף שוכן בתרחמר" במקום שכני, ולא חש, כי קלקל פה הרבה את המבטא במובן האמנותי: יחיד שוכן בבתיים רביעו אגב הוא מוצא סתירה בדברי אליהו התימני, שבתחלה הוא מנחם את איוב, כי רק, וזרעי עמל יקצורוהו, ואחר-יכן הוא מגלה דעתו, כי האלהים שם תפלה (כך המחבר מתקן — על דעת מפרשים חדשים אחרים — במקום, תהלה, ואין הדבר מכרח) במלאכיו? ועל יסוד זה הוא משער, כי כל החלק השני של פרק ד נשתרבו אליו ממקום אחר. — בפסוק כ. הוא מציע במקום, מבלי משי"ם — מבלי מש יום" (כדי להקביל למבטא, מבקר לערב), — וזהו מבטא זר בלי-ספק. במקום, הלא נסע יחרם במ" הוא מציע, הלא נסע יתום או יסד-ביתם, ותקון זה מתקבל על הלב. — בפרק ה הוא מתקשה בפסוקים ז-ט"ז, שהם מיחסים לאליהו ודומים בתכנם לפסוקים ד — י מפרק ט המיחסים לאיוב עצמו (פסוק אחד נמצא מעמים: ה, ט=ט, י), ומוציא מסקנה, כי הפסוקים ט, י שייכים לנאום איוב הנמצא בפרק ט, ונאום זה הוא תשובה על חזון החלום (כשעפים מחזיונות לילה) של אחד מידידיו. זו היא המצאה חריפה ונאה, ועל-כל-סנים היא ראויה להשמע. לצמת זאת התקון של המבטא, ויושע מחרב מפיהם = ויושע מחרב מפיהם על יסוד, ונמש בעליה הפחתית, אינו מצלח כלל, כי מה ענין מסח נפש צצל חרב? במקום, לשוד ולכסן" (ה, כ"ב) הוא מציע, לשחל וכסיר" או, לשחל ופתן. זה גמ-כן חדוש שאין בו צורך, אם לא נדרש את ה, הקבלה" בכל מקום. החקן של, בשוט לשון תחבא = בשוט לשון תחבא" גם הוא אינו מכרח, ביחוד אחרי שמצא המר' ברט את הוראה של מלת, שוט" שוטק" והראה כי, שוט" משמש בעברית גם במובן, זרם חוק", מטר טוחק, — באופן כזה המבטא, כשוט לשון תחבא" (כשהרכילות

התקונים שלו.

הפסוקים ד — ה בפרק ג; היום הוא יהי חשך על ידרשוהו אלוה ממעל ואל תופע עליו נהיה; יגאלתו חשך וצלמות תשפך-עליו עננה יבעתו כמרירי יום" אינם כל-כך מוקשים, אבל המחבר מצא שם קשי נעלם ותקן אותם בסדר הזה: היום הוא יהי חשך וצלמות תשכן עליו עננה; אל ידרשוהו אלוה ממעל ואל תופע עליו נחרח. יגאלתו] (כאן הסרות מלים אחדות, שלא רצה המחבר להשלימן) יתעבורו כמדירים (או כמדורים). יתעבורו" מוצא חן בעיני המחבר מפני הקבלת תכן המלה לתכן, יגאלתו" (המחבר קורא מלה זו בבנין הכבד), ואת כל הפסוק דרש על אבות איוב: הלוואי שביום וזרתו נדרו אבותיו הנאה זה מזה — ולא היה בא לאויר העולם. והראיה מנדרים, דף כ"ה, ע"א. כל התקון הזה הוא, תורה מן השמים", כמובן — פסוק ח: יקבהו ארריריום, העתידים עיר ליות" הוא קשה באמת, ומפני-זה תקן המחבר ברוח-הקדש את הציר הפסוק השני: יעברוהו עוכרי לילות". והרי יש כאן הקבלה וחלל אתי שפירו אלא שהוראת המלה ע כ ר — קלל — כמו שהציע המחבר, אינה מחורת כלל. הוא מביא לדוגמה פסוקים אחדים, שנמצא בהם השרש עכר, ומחליט, כי הוראתו היא "mit Fluch belegen" — ובאמת הרי, לא דבים ולא יער" — וממילא כל התקון פורה באויר. בפסוק י"ד: הבונים חרבות למו" — הוא מציע שני תקונים: גבורים חרבות למו", שהוא דבר ראוי להשמע (אף כי אינו מכרח כלל), והשני: הבונים רבות למו". המלה, רבה" היא על דעתו לקוחה מן הדבור העברי שמעבר לירדן והוראתה, עיר-מלוכה" (על יסוד, רבת-בנר עמון", אבל גם הדבר הזה הוא, חדוש" בלי שום יסוד ממשי. ראשית, אין אנו-יודעים, אם אפשר לכנות את הרבים מהשם, רבה" במובן כרך, כמו שלא מצאנו מ, בצר" ומ, בצרה" — בצרה, אף כי תוראת המלים בלי שום ספק, עיר בצרה"; שנית — למה לא הרחיב המחבר את תקונו ולא נסה; הבונים גדות לכד" — בכלל לא היה שום צורך להתקשות במליצה זו. אחרי שנמצאה מעמים רבות בכתב-הקדש (ישעיה, ג"ה, י"ב; ס"א, ד; יחזקאל, ל"ו, ל"ב; מלאכי, א, ד, ועוד ועוד) ויש לבאר אותה במנים שונים, ויחסרתו

שטטה כמטר על תפוצה לך ממלטה) הוא הרבה יותר שירי מתקן טרזינגר: בפרק ה, ג—ד הוא מציע לשנות את הסדר, ואין בשנוי זה צורך גדול. שם, מסוק ה, הוא מתקן: המה פדוי לחמי = אַזְהָמָה כְּדָנִי לַחֲמִי. עברית זו אינה מלאה חן במקום, ואסלדה בחילה לא יחולמי (שם, מסוק י) הוא מציע: וואסלד, אבחל ולא יחמד (כלומר: לבי לא יחמד) — ועל-ידו זה הוא מוציא את כל המסוק מידי משוטו, ועל-כל-מנין ותקן אינו טוב מתגרסה היסודית הקשה, ואין צורך מה להאריך על הצורה המגנה של גבוב המסוקים, ואסלד, אבחל ולא יחמד, שאינו הולם כלל את לשון התמונת החיה של כתב-הקדוש. המסוק (שם ס"ז), הקודדים מניקרה, עלימו יתעלם-שלג" מחישוב בקש, אבל התקן של המחבר, הקרמים מני קרה-עלימו יתערם שלג" נוסף על העברית הנמלטה שבו מקלקל את כל התמונת המצירה במסוקים ס"ו — י"ח. במסוק י"ח הוא מתקשה במבטא, ארזות דרכם" (גם במשלי, י"ב, כ"ח) נמצא כעין זה: ודדך-נתיבה, ובראי יתקן שם המחבר שלנו, ודדך-בונה" או כדומה לזה) ומחליט, כי צריך לקרא ארזות=שירות, ומשנה לפר זה את נקוד המלה הקודמת, ילפתו", ובהו זה באמת מגדיל את הקלי. התקן בנקוד "אמרי נואש (ס"ו) = קמרי נואש אינו מצלח ותגרס: של המסורה היא יפה יותר. תקן, אף על תום תמילו (מסוק כ"ז) = אף על תנים תמילו" (תרים באשכנזית: Kennmarken! — ומוזו יוצא גם גורל) הוא קלוקל גמור, ואין צריך לאמר כי הגרסה המקבלת היא יפה לאיך-ערך ממנו, וגם אין בה קשוי. וכן גם התקן: אם חכי לא יבין. הוות (שם, מסוק ל) = אם חפי יכיל הוות" אינו מצין כלל; התך יכול לתבין = לטעום, אבל אינו מביא כלום. הראיה מפרק ס"ו, מסוק ל"ו, ששם יש בתרגומים שונים: ובטנס תכיל מרמח", אינה מלמדת אותנו כלום, כי אין הרי התך כחרי הבטן. שני עמודים (32—34) מקדים המחבר לבאר המסוקים, צבא' ד, הלימה" ורנצה לדקוק כי, חליטה" אינה באה בחוראה תמורה, מלאך מקום, ירשה, כיראם במובן שְכַרְוֹ וקשה לתבין, מדוע נזקק בל-כך לדקדוק-ענינו אלה, ולמה סחף, שמא יבין הקורא את היחס בין צבא', וחליטה" באופן אחר, בי כל-

חדיק, שחוראת חלימה = ירשה סותרת את הכתובים, אינו מחוץ בלל. את המסוק ה, ד הציא חץ לשנסו ונתקן אותו על-ידי מרש חדש ועקום מאד של המבטא, ומדי-ערבי וחכנים מסוק חדש בלשון צחה מאד: שעלר מדדו ערב חלימות וצבא עמרי. (חבל, שלא נקד את המסוק הזהו נצמה לנו, כי כל המכרזים האלה לא באו אלא מפני שהבין הדי' טרזינגר את כל ראשית פרק ז באופן משנה. מטוב היה, אלו תקן, ומדי ערב" = ומדי-ערבי, הלא או לכל-הפחות היה מוצא איזו, הקבלה" בכל המסוק) במסוק ס"ז הוא מתקן ומשנה את הנקוד, ויתפחד מ'ח'ק נמשי ממות עצמתי" (ותסח) — (du lässt erschrecken), פחד את האיש מאיזה דבר" הוא מבטא, שאולי אפשר למצוא אותו במפורשו המודרנית, אבל טעק גדול הוא אם בופנו של משורר איוב היו מבינים אותו. — ועל-כל-מנין הגרסה המסורה (אולי המם של, מעצמתי" היא מיתרת) היא נאה יותר, וגם העתק העצלה מן האלפים (במסוקים הקודמים) אל איוב היא תמורה שרדית נאה המסקת את המוגוטיניות — והכן המסוק הוא המדך יפה בתוך תוצאה ישרה של הכן המסוק שלמניו. בפרק ט, מסוק י"ז הוא מתקן, אשר בשערה ישוטני = מסוק בר שעת ישרוני, ונוסף על-זה, ששם במי איוב את המבטא, ירשעה" ביחס לאלהים, קלקל את התמונה לשם, הקבלה" מדמה. במסוק כ תקן — כמו שעשה גרץ —, תם אני ויעקשני = ויעשקני", לתפארת החדוש בלבד, כי הגרסה המסורה נאה יותר וגם מקבילה בתפארת להציר-המסוק הראשון. גם התקן, אם שוט ימיה פתאם = פתאים" (שם, מסוק כ"ג) אינו נחוץ וכמדובן גם התקן הקודם (ה, ג), ואקוב נהוה פתאם = ואקר בגוה פתאים" בפרק י, ס"ז הוא מציע: ויתלשבת תפלסא ביו = ותשפת תפלה ב"ו. כמפורש ורחו במקום, כי כמלים לתושבה רדע" (י"א, ו) הוא מציע: ותלמי כל תושבה וידיעך. השערה זו נוחה הוא, אף כי אין לה יסוד מוצק. התקן, כירשעה לך אלוה מפונך (שם) = כי ישא לך אלוה מפונך" משנה לגמרי את כל הענין. במסוק, ראיש גבוב ילבב ועיר טרא אדם ילד" מוזק המחבר את שתי התבות האחרונות ומתקן, ראיש ילבב פרי עין" (כלומר: יתן

י. ד. ברקוביץ - ספורים

י. ד. ברקוביץ - ספורים, הוצאת
קדימה, ניו-יורק, תרע"ט.

ספר זה שיך לקבוצה השנית של
הכיבליותקה העממית היוצאת על-ידי
ההסתדרות העברית באמריקה. ארבעה ספורים
באו בספר הקטן, אולם הרשם שהם משאירים
בלב הקורא הוא כביר, והוא עולה ומתגבר
לאט לאט, מן הספור הראשון, שהוא מהשכיחים
בספרותנו, עד הספור האחרון, שבו הגיע
ברקוביץ למדרגה אמנותית עליונה וגם
לידי עמדה אנושית נעלה. ועל כלם טבוע
חותמו העצמי של חסרטר הצנוע והנאמן. כי
חוץ מן הריאליזם והפשטות, מצינת תמיד
את יצירתו של ברקוביץ אהבת-האדם הגדולה
וההבנה האמתית לגמש החלכאים. הוא אינו
נסחף בזרם הארוטיקה הזולה של המשכילים
לחצאין והניוריסטיניקים ברבם, אלא נשאר
נאמן להמון העם ולחיייו הקטנים והעלובים.
גם בספוריו החדשים, בעל שמחה ונדחים
שבספר הראה ברקוביץ את כשרונו האמנותי
להאיר את עינינו ולהראות לנו את השכול
ואת היתמות שבחיי הנדכאים. אולם ברקוביץ
אינו מרעיש על זה עולמות, אלא נוסך
עליו רוח עצב רך, המתגבר והולך והיה
בספור האחרון לחרדה גדולה, המחרידה
ומרעידה את לבנו.

הספור הזה, אף כי הוא ריאלי, מתעלה
למדרגת סמל, והוא כה שלם במובן האמנותי
וכה חשוב מן הצד המוסרי והחיוני, עד כי
הוא אחד הספורים המעטים בספרותנו, שאנו
יכולים להתגאות בהם.

תכנו: חייה של משמחה נדחת, משפחת
עניים מרודים, שראשה הוא חולה-רוח. את
עקר שימת-לבו הפנה המספר לתאור הדמות
המרכזית של חולה-רוח זה, הוא מיכל
הגדח, אולם יחד עם זה גלל לפנינו את
כל המגלה העצובה של חיי הגדחים, וכל
סרק ומרק שלה קובע ברכה בפני-עצמו.

אותו ימי של אנושיות טהורה שרוי
גם בתוך הספור, בעל שמחה. גם בו יספר
ברקוביץ על נעלב בידי שמים, על יהודי
תם אן שוטה, שהחיים נתנו לו מעט שמחה
גדולה, כדי להאיר את עיניו המדכאות.
בספור בני נקרי תקרב ברקוביץ אל

לסרי עונו להתבשל ומקשר את הצי
הפסוק הוא לחצו פסוק ה, ז, כי אדם
לעמל יולד, אחרי הסידו ממנו את חציו
השני, ובני רשף יגביהו עוף. באסן
בוה יכול היה לזג אותו עם חלקי
סטוקים אחרים, כי אין לדבר טוף,
ובמה זכה הזוג הזה למצא חן
בעיניו?

חושב אני, כי הדוגמאות הללו מספיקות
להראות לנו, כי גם הד"ר טורצ'ינר לא מצא
עוד את הדרך הישרה. רב התקנים שלו
הם גרועים יאד מצד הלשון וגם אינם
עלולים להקל עלינו הגנת המקומות הקשים
בספר. בהרבה מקומות תמוהים אינו מוצא
לו עצה ועובר עליהם בשתיקה - ומן הדין
הוא, כי יקבל שכר יותר על הפרישה מאשר
על הדישה. לעמת-זאת הוא נוטה - כפי
שהודיע למפרע במבוא - למצא קשי
בסטוקים שישרו בעיני המבארים הקודמים -
ועליו לתת את הדין, כי הגדיל עוד את
המבוכה.

בשום אסן אראפטר להשלים עם
ההפקרות הזאת, שנהגו חכמי-האמות החדשים
בספרי כתבי-הקדש, ועל הד"ר טורצ'ינר
וכיוצא בו, שנתנו את ידם לאלה, אנו
רשאים לדרש את הפסוק: כהתחברך וכו'
סרץ ה' את מעשיך, כי חושי-הלשון בגד
בו לעתים קרובות בשעת כתיבתו את הספר
הזה, ושורה שלמה של תקונים בועטת בחקי
המליצה העברית העתיקה. כמובן, גם בספר
זה יש מה ושם חדושים נאים, ועל אחדים
מהם הראינו במאמר הזה, אבל אהבת-החדוש
הביאה לידי תקלה, כי המחבר לא הצטמצם
בדברים שעלו בידו, אלא הלך בגדולות
ובנפלאות, ומתוך-זה נתן לנו יצירה שהפרוך
מרה בה על העומד.

י. נ. ש.

